

การจัดการความรู้การอาชีวเกษตรและประมง

ดร. สมพร คำยศ 1/

การจัดการความรู้ หรือ KM (knowledge management) หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการสำคัญที่จะทำให้คนรู้จักหาความรู้และนำความรู้มาใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลที่เป็นระบบ และมีลักษณะเฉพาะต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่จะสะท้อนถึงคุณค่าหรือที่เรียกว่า “การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่า” นั่นเอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอดคล้องและเหมาะสมในยุคปัจจุบันที่พบว่า “ความซับซ้อน” เป็นปัญหาใหญ่ของการดำเนินงานในทุกภาคส่วนทั้งในระบบราชการและระบบเอกชนที่มีการแข่งขันในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการความรู้เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประเภท (วิจารณ์ , 2548) ไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ เป้าหมายของงาน เป้าหมายการพัฒนาคน เป้าหมายการพัฒนาองค์กร เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และเป้าหมายความเป็นหมู่คณะ ชุมชนและความเอื้ออาทรระหว่างกัน ในสถานที่ทำงาน ซึ่งบุญดี และกมลวรรณ (2545) ได้สรุปไว้ว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการจัดการความรู้ ได้แก่ “วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศหรือ best practice” ในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จ เช่น การสร้างผลิตภัณฑ์ การบริการ กระบวนการปฏิบัติงาน เป็นต้น

ในส่วนของสถานศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับผู้ที่กำลังประกอบอาชีพและผู้ที่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่เกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศนั้น มักมีคำถามจากบุคคลภายนอกถามอยู่เสมอว่า “มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ อะไรบ้าง ?” คำถามนี้ต้องการคำตอบที่เป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งตัวบ่งชี้ก็คือ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศนั่นเอง และเช่นกันคำตอบที่ได้รับคือ “มีเทคโนโลยีหลายอย่าง” แต่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นอะไรบ้าง คงเนื่องมาจากผู้ตอบเองไม่มีความมั่นใจว่าเทคโนโลยีเหล่านั้นใช้ประกอบอาชีพได้จริงหรือ เป็นเทคโนโลยีที่ทันยุคทันสมัยหรือไม่ เป็นเทคโนโลยีที่คิดขึ้นเองหรือเป็นของบุคคลอื่น จากคำถามและคำตอบนี้ ถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งในการบริหารจัดการในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้ตระหนักถึงปัญหานี้และได้กำหนดนโยบายหลายประการเพื่อใช้แก้ปัญหาดังกล่าว มีประการหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การจัดตั้งศูนย์ประสานงานสถานศึกษาเกษตรกรรมและประมงเพื่อการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาในศูนย์ฝึกอบรมวิศวะกรรมเกษตรปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้ความรู้และประสานงานการจัดการความรู้ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ทั่วประเทศและได้จัดการเทียบเคียง(benchmarking)วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศผลงานการ

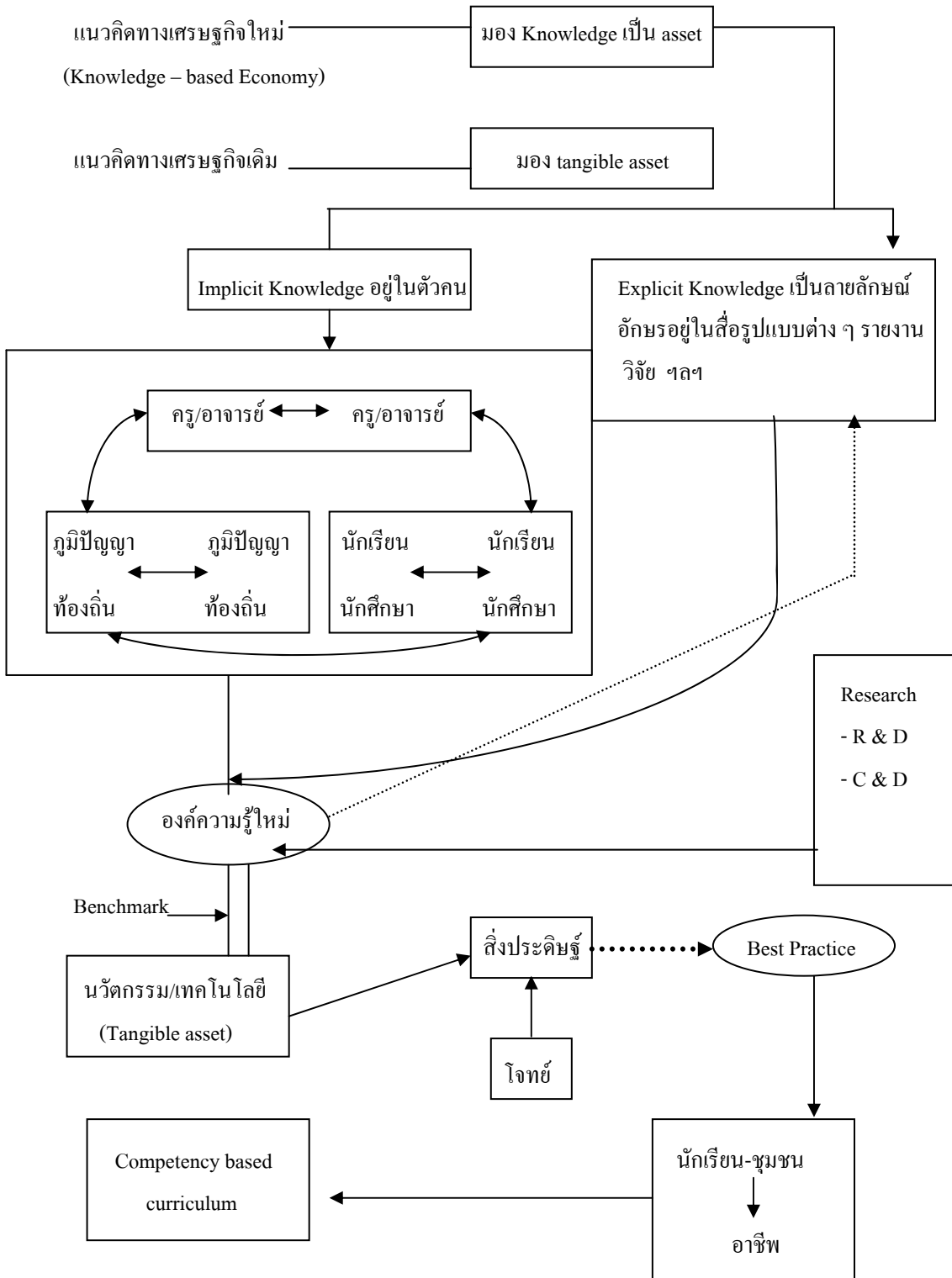
1/ ครูชำนาญการพิเศษ แผนกวิชาพืชศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง 93000 ; sdomyos@yahoo.com

จัดการความรู้ของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงทั่วประเทศ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 11-13 กันยายน 2549 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตรปทุมธานี ในการเทียบเคียงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศครั้งนี้มีผลงานเข้าร่วมเทียบเคียงฯ จำนวน 22 เรื่อง จาก 17 สถานศึกษา

แต่อย่างไรก็ตาม แม้วันเวลาผ่านไปหลายปีแล้ว ก็ยังพบว่า การแก้ปัญหาดังกล่าวยังไม่บรรลุนำไปมา อาจจะไม่เนื่องจาก บุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงยังไม่เข้าใจกรอบแนวคิดและวิธีการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาเกษตร และประมง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นในการจัดการความรู้ ดังนั้นเนื้อหาในบทความนี้ ผู้เขียนจึงใคร่เสนอกรอบแนวคิดและวิธีการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาเป็นประเด็นหลัก ด้วยจิตปรารถนาที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในบริบทของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง

กรอบแนวคิดการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาเกษตรและประมง

เป้าหมายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเองที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตนเองและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้เองอยู่ตลอดเวลา (วิจารณ์, 2548) สำหรับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงเป็นองค์กรที่มีธรรมชาติเกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงต้องมีกรอบแนวคิดการจัดการความรู้เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะอุปสงค์ คือ การเรียนรู้ที่นำมาใช้พัฒนางานอาชีพและพัฒนาชีวิต (ประพันธ์, 2547) จึงเรียกว่า “การจัดการความรู้การอาชีวศึกษา” ผลสัมฤทธิ์ที่ได้ คือ นวัตกรรมการเรียนรู้การอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับ ธรรมชาติขององค์กร มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้นำเสนอกรอบแนวคิดการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการจัดการความรู้ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง ในทรรศนะของผู้เขียนเห็นว่า กรอบแนวคิดการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาของ ดร. โสภณ ณะมัย ที่ปรึกษาคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (รูปที่ 1) มีความสอดคล้องกับการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การอาชีวศึกษามากที่สุด ซึ่งพอสรุปเป็นขั้นตอนตามลำดับเป็น 7 ขั้นตอน คือ (1) การรวบรวมความรู้ในตัวคน (2) การรวบรวมความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร (3) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (4) การกำหนดกรอบนวัตกรรม/เทคโนโลยี (5) การสร้างสิ่งประดิษฐ์/วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (6) การบูรณาการสอนนักเรียน นักศึกษา และฝึกอบรมเกษตรกร และ (7) การสร้างหลักสูตรอิงสมรรถนะ จะเห็นได้ว่า กรอบแนวคิดดังกล่าวมีเป้าหมายปลายทางเพื่อต้องการจัดการความรู้ให้ได้คำตอบว่า “วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง มีเทคโนโลยีใหม่/นวัตกรรมอะไรบ้าง” ที่เป็นรูปธรรมไปใช้พัฒนาอาชีพของเกษตรกร และจัดการเรียนรู้กับนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนสามารถสนองนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ประสงค์จะปฏิรูปการอาชีวศึกษาที่กำหนดให้จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ “ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน ปฏิรูปการสอน : จากนโยบายสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติ” ได้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ในชีวิตศึกษา
ที่มา : โสภณ (2548)

แต่อย่างไรก็ดี ในทัศนะของผู้เขียนในฐานะนักปฏิบัติการจัดการความรู้ในสถานศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง โดยการใช้กรอบแนวคิดของ ดร. โสภณ ธรรมย์ ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏว่าสามารถจัดการความรู้ได้สอดคล้องกับธรรมชาติของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง และสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้ดีและมีความเห็นว่า ในอนาคตกรอบแนวคิดดังกล่าวควรได้รับปรับปรุงในบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญในขั้นตอนการเทียบเคียงสมรรถนะมากขึ้น จึงขอกำหนดกรอบแนวคิดการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาที่ปรับปรุงใหม่ ดังแสดงในรูปที่ 2 ซึ่งในทางปฏิบัติอาจจำเป็นต้องทำการเทียบเคียงสมรรถนะหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะได้วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศตามที่ต้องการ

วิธีการหรือกระบวนการจัดการความรู้การอาชีวศึกษา

จากกรอบแนวคิดการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาทั้งสองดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง ได้เป็น 9 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

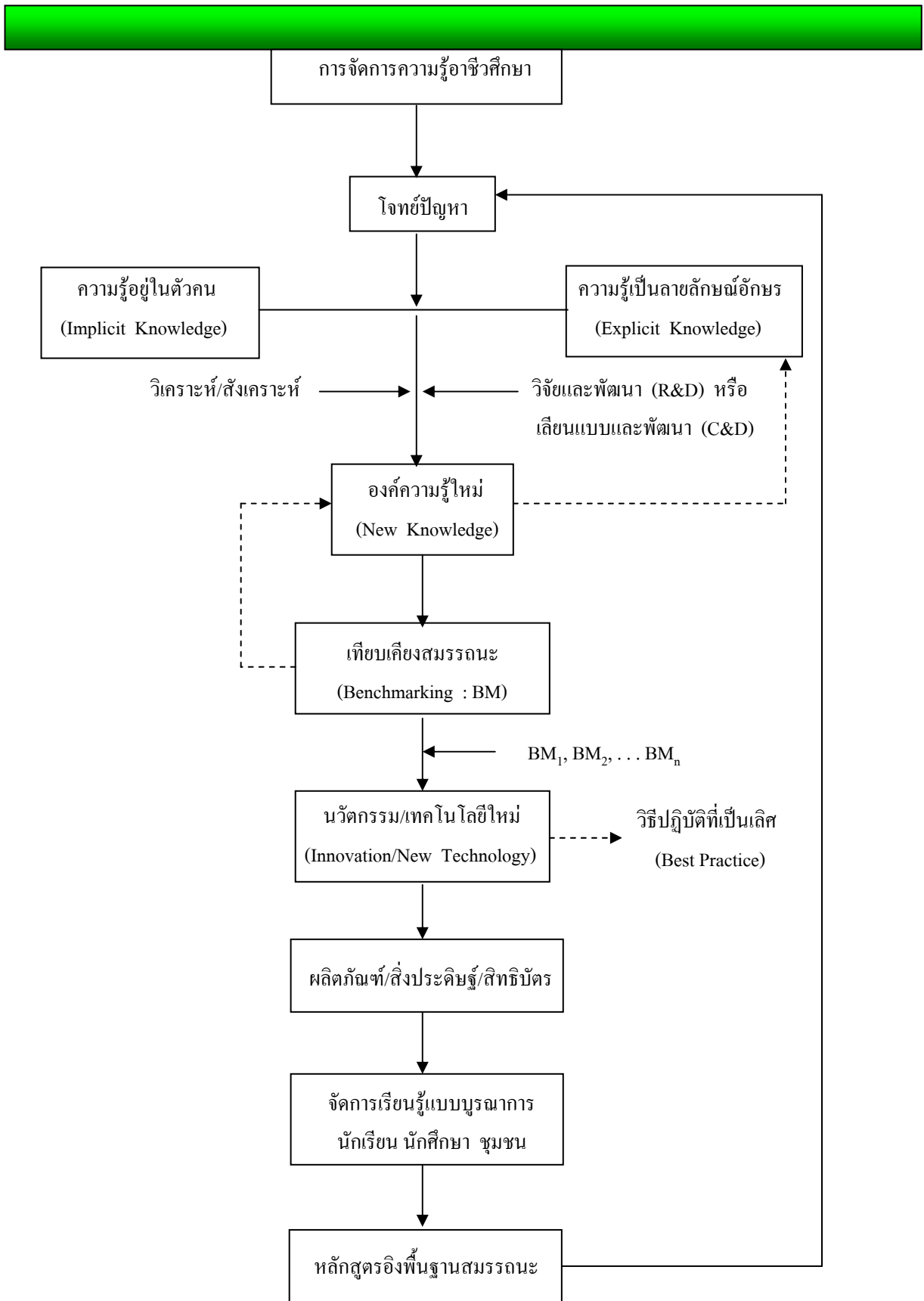
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดโจทย์ปัญหาที่ต้องการแก้ปัญหาให้ดีกว่าเดิม เช่น ปัญหาการสร้างผลิตภัณฑ์ ปัญหาการให้บริการของงานต่าง ๆ ปัญหาวิธีการปฏิบัติหรือเทคนิคหรือกระบวนการต่าง ๆ ในการผลิตพืชหรือสัตว์ แม้กระทั่งปัญหาการจัดกิจกรรมหลักของ ออท.

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้ซ่อนเร้นที่มีฝังอยู่ในตัวคน (Implicit knowledge or Tacit knowledge) โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีเสวนาร่วมกับนักเรียน นักศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ชุมชนนักปฏิบัติในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมที่เกี่ยวข้องกับโจทย์ปัญหาในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมความรู้เด่นชัดที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit knowledge) โดยการรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโจทย์ปัญหาในขั้นตอนที่ 1 ซึ่งมีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรต่าง ๆ เช่น รายงานการวิจัย หนังสือ ตำรา วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge) โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมที่รวบรวมได้จากขั้นตอนที่ 2 และ 3 ผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development; R & D) หรือผ่านกระบวนการเลียนแบบและพัฒนา (Copy and Development; C & D) เพื่อจะได้กำหนดเป็นองค์ความรู้ใหม่จากข้อค้นพบใหม่

ขั้นตอนที่ 5 การเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) โดยการวัดและเปรียบเทียบองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการบริการใหม่หรือวิธีการปฏิบัติใหม่กับที่มีอยู่แล้ว ของเกษตรกร ชุมชนหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัววัด (Benchmark) อาจจะต้องทำหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะได้ผลการเปรียบเทียบที่ดีกว่าหรือที่เรียกว่า “วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice)”

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้จากชีวิตศึกษา
ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดกรอบนวัตกรรม/เทคโนโลยีใหม่ (Innovation/New Technology) โดยการนำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศที่ได้จากขั้นตอนที่ 5 ไปใช้แก้ปัญหาโจทย์ที่ตั้งไว้ได้จริง ก็สามารถกำหนดเป็น กรอบนวัตกรรม/เทคโนโลยีจากที่ค้นพบใหม่ขึ้น

ขั้นตอนที่ 7 การสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพย์สินทางปัญญา โดยการนำกรอบนวัตกรรม/เทคโนโลยี ใหม่ที่กำหนดขึ้นไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ การขอลง จดสิทธิบัตรกับกรมทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อขอคุ้มครองสิทธิ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 8 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการนำเอานวัตกรรม/เทคโนโลยีใหม่ที่ได้ไปใช้ บูรณาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบกับนักเรียน นักศึกษา หรือใช้ฝึกอบรมพัฒนาอาชีพให้กับ เกษตรกรหรือชุมชนนักปฏิบัติในท้องถิ่นต่าง ๆ กล่าวคือ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มี การสอนเป็นเรื่อง เรียนเป็นชิ้นงาน เป็นโครงการได้ และเป็นคำตอบที่ดีที่สุดของการ **“ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน ปฏิรูปการสอบ”**

ขั้นตอนที่ 9 การสร้างหลักสูตรอิงพื้นฐานสมรรถนะ โดยการนำเอาหลาย ๆ นวัตกรรม/ เทคโนโลยีใหม่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงมาสร้างเป็นหลักสูตรอิงฐาน สมรรถนะได้ตามหลักการที่ว่า “ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น” ตามแนวคิดทางเศรษฐกิจใหม่ ในปัจจุบัน และเมื่อได้ใช้นวัตกรรม/เทคโนโลยีใหม่ ๆ เหล่านี้สักระยะหนึ่งหากพบว่า ไม่สามารถใช้ แก้ปัญหาเดิมได้แล้ว ก็ให้ดำเนินการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาใหม่ตามขั้นตอนที่ 1-9 เป็นวงจรอย่าง ต่อเนื่องตลอดเวลา

บทสรุป

จะเห็นได้ว่า หากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ประมงทั่วประเทศได้นำเอากรอบแนวคิดและ วิธีการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นไปดำเนินการจัดการความรู้ในวิทยาลัยเกษตร และเทคโนโลยี และประมง ก็จะสามารถได้คำตอบที่เป็นรูปธรรมและตอบคำถามได้อย่างมั่นใจว่า **“มี เทคโนโลยีหลายอย่าง ได้แก่ ... ”** การจัดทำโครงการจัดการความรู้การอาชีวศึกษาจึงถือเป็นยุทธศาสตร์ หนึ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีแนวคิดทางเศรษฐกิจใหม่ (knowledge based economy) ที่มองความรู้เป็นสินทรัพย์ (asset) สามารถนำไปต่อยอดสร้างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้กับ สถานศึกษา ได้เป็นอย่างดีและสามารถพัฒนาขีดความสามารถในเชิงประจักษ์ให้กับสถานศึกษาวิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยี และประมงโดยรวมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้การจัดการความรู้การอาชีวศึกษายังเป็นกระบวนการที่สำคัญให้สถานศึกษานำไปใช้ ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และการบริหารของสถานศึกษาตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการ อาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 7 (6) วิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เทคโนโลยีและ นวัตกรรม ด้ับรรลุดตุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้การอาชีวศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ คน เทคโนโลยี และวิธีการจัดการความรู้ โดยถือว่า “คน” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุดระดับชาติและตามลำดับลงมา เห็นคุณค่าและร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ขององค์กร ตลอดจนเอื้ออำนวยให้ผู้ปฏิบัติได้เห็นคุณค่าและสามารถดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ได้ สำหรับผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่อยู่ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง นั้น ถือว่าเป็นองค์ประกอบ “คน” ที่สำคัญยิ่ง จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ภายใต้กระบวนการที่ทันสมัยก่อน โดยเฉพาะการมองเห็น “งาน ปัญหา และชีวิต” ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน” จึงจะสามารถจัดการความรู้การอาชีวศึกษาได้จริง และทำให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมง ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีได้ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- บุญดี บุญญาภิจ และ กมลวรรณ ศิริพานิช. 2545. Benchmarking ทางลัดสู่ความเป็นเลิศทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : อินโนกราฟฟิกส์.
- ประพันธ์ ผาสุกยัด. 2547. นวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนวัตกรรมการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิจารณ์ พานิช. 2548. การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.).
- โสภณ ชนะมัย. 2548. กรอบแนวคิดการจัดการความรู้อาชีวศึกษา. เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดการความรู้และพิจารณาบทบาทของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี. ปทุมธานี : ศูนย์วิศวกรรมเกษตรปทุมธานี.

ภาพแสดงการเทียบเคียง(benchmarking)วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศผลงานการจัดการความรู้ของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และประมงทั่วประเทศ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 11-13 กันยายน 2549 ณ ศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตรปทุมธานี